

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.24>**Дроздов О.М.**

*доктор юридичних наук, професор, адвокат,
Заслужений юрист України
кафедра кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Басиста І.В.

*доктор юридичних наук, професор
професор кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»*

Глинська Н.В.

*доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник
завідувачка відділом дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України*

КОЛЕГІАЛЬНИЙ РОЗГЛЯД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА ПРОЦЕДУРОЮ IN ABSENTIA В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ НА ПІДСТАВІ КЛОПОТАННЯ ЗАХИСНИКА

Постановка проблеми. Запропонована до розгляду дилема встановлена у перебігу розгляду колегією суддів другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі ККС ВС) кримінального провадження за касаційною скаргою захисника на вирок районного суду та ухвалу апеляційного суду, який залишив без змін вирок. Важливою у розглядуваній ситуації є та обставина, що розгляд справи проведено в порядку спеціального судового провадження за відсутності обвинуваченого (*in absentia*). Судді колегії другої судової палати ККС ВС задалися питанням щодо можливості реалізації захисником процесуальних прав обвинуваченого, захист якого він здійснює, реалізація яких за законом здійснюється безпосередньо обвинуваченим, а саме: права обвинуваченого подати клопотання про розгляд справи

колегіально судом у складі трьох суддів, яке передбачене ч. 2 ст. 31 КПК України. Із зазначеним запитанням судді звернулися до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді. У запиті судді значиться, що у підготовчому судовому засіданні суду першої інстанції захисник заявив відповідне клопотання, водночас пояснив, що не мав можливості погодити свою позицію з обвинуваченою щодо цього клопотання, проте вважав, що він на підставі ч. 4 ст. 46 КПК України може скористатися вказаним процесуальним правом обвинуваченої. Суд відмовив у задоволенні заявленого захисником клопотання, мотивувавши своє рішення тим, що право на розгляд кримінального провадження судом колегіально є виключним процесуальним правом обвинуваченого, яке реалізується безпосередньо ним і не може бути дорученим захиснику.

Суд апеляційної інстанції, переглянувши вирок за апеляційною скаргою захисника, погодився з таким висновком місцевого суду і визнав необґрунтованими доводи про те, що вирок ухвалено незаконним складом суду. У касаційній скарзі захисник оспорує наведені висновки судів попередніх інстанцій[1].

Відповідно до звернення судді Верховного Суду нами, як членами Науково-консультативної ради при Верховному Суді, був підготовлений спільний науковий висновок у справі № 753/11042/22 (провадження № 51-5551 км 24)[2]. У цій публікації спробуємо поділитися його основними аргументами та будемо вдячні за дискусію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процесуальний статус захисника вже був предметом наукових дискусій таких знаних дослідників, як С.Є. Абламський, О.Р. Балацька, І.В. Гловюк, Я. П. Зейкан, В.Т. Нор, В.О. Попелюшко та інших. Не зважаючи на якісний науковий приріст у кримінальній процесуальній доктрині від праць згаданих авторів, все ж залишаються проблеми у перебігу практичної діяльності, зокрема судової.

Мета цієї наукової розвідки полягає у формулюванні аргументів, які на наше переконання переважають, та контраргументів щодо тези про те, що у порядку ч. 4 ст. 46 КПК України захисник **може** скористатися процесуальним правом обвинуваченого, захист якого він здійснює, ініціювати колегіальний розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції відповідно до ч. 2 ст. 31 КПК України, якщо це кримінальне провадження проводиться за відсутності обвинуваченого (*in absentia*)[1].

Виклад основного матеріалу.

Слушно констатує І. В. Гловюк, що правова природа конституційного права кожного на професійну правничу допомогу має бути розглянута, виходячи з такого: 1) воно є суб'єктивним правом, тобто мірою можливої поведінки суб'єкта (хоча у кримінальному провадженні є випадки, коли участь захисника

є обов'язковою, а саме ст. 52 КПК України; 2) наскільки широко слід тлумачити поняття «кожен»; 3) яким є зміст та форми професійної правничої допомоги[3, с. 434].

У доктрині усталеним є підхід, що захисник не вправі використовувати свої повноваження на шкоду особі в інтересах якої він здійснює захист. Він також повинен дотримуватися встановленого порядку судового розгляду справи[4, с. 252]. Означений підхід знайшов своє втілення в ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме адвокату забороняється використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта[5]. Водночас, для забезпечення ефективного надання правничої допомоги, законодавство надає захиснику широке коло процесуальних можливостей, за умови дотримання відповідних правових і етичних меж. Так, згідно з ч. 1 ст. 20 зазначеного Закону, адвокат під час здійснення адвокатської діяльності має право вчиняти будь-які дії, які не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правничої допомоги, необхідні для належного виконання цього договору. Ця норма, у поєднанні з вищезазначеними обмеженнями, визначає нормативну межу свободи адвокатської професії, яка ґрунтується на принципі добросовісності та пріоритету інтересів клієнта.

Узагальнюючи положення статей 20 і 21 Закону, а також враховуючи доктринальні підходи, можна сформулювати правило участі захисника у кримінальному провадженні, що дозволяє поєднати професійну автономію адвоката з обов'язком діяти в інтересах клієнта. Згідно з цим правилом, захисник у кримінальному провадженні має право вчиняти будь-які дії, які одночасно:

- не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правничої допомоги;
- є необхідними для належного виконання договору про надання правничої допомоги;
- спрямовані на користь підзахисного;

– не суперечать правам, свободам чи законним інтересам підзахисного.

Таким чином, захисник не лише володіє автономією у виборі процесуальної тактики, а й зобов'язаний реалізовувати її у визначених законодавством межах та з урахуванням пріоритету інтересів підзахисного.

Загальновідомим є законодавче положення про те, що захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, з моменту надання документів, передбачених ст. 50 КПК України, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду (ч. 4 ст. 46 КПК України) [3, с. 434]. При цьому закон лише у нечисельних ситуаціях прямо «кваліфікує» певні права обвинуваченого як особисті (наприклад, право укласти угоду про примирення з потерпілим (ч. 1 ст. 469 КПК)), втім не містить перелік таких прав, що видається цілком логічним як з огляду на невичерпаний каталог прав підозрюваного, так і гарантійну обумовленість процесуального статусу захисника. Вочевидь сутнісне тлумачення положення частини 4 ст. 46 КПК свідчить про те, що критерієм віднесення прав обвинуваченого до «особисто здійснюваних», котрі реалізуються виключно ними особисто й не можуть бути нікому делеговані, у тому числі захиснику або представнику, належать «нерозривна пов'язаність із його особою» [4, с. 2524; 6], а тож особистий, суто індивідуальний характер; сутнісний характер змісту відповідного права, що ґрунтується на внутрішньому переконанні, особистому волевиявленні, моральній оцінці; прямо або за змістом вимагає особистої участі особи в акті реалізації права. Так, зокрема, навряд чи захисник може замість підозрюваного відмовитись від права давати показання, змінити його показання чи надати до них пояснення.

Водночас проблемність питання, що стало предметом даної публікації, пов'язана із оцінкою того, чи належить право клопотати про

колегіальну форму судового розгляду у провадженні *in absentia* до виключно «особистих» прав обвинуваченого виходячи з буквального тлумачення положення ч. 2 ст. 31 КПК. Відразу ж зазначимо, що словосполучення «лише за клопотанням обвинуваченого» незважаючи на імперативний характер формулювання у контексті обрання форми судочинства, на наш погляд, функціонально застосовано як правило надання пріоритету колегіальній формі судочинства, що є підвищеною гарантією справедливого судочинства, лише за ініціативою представника однієї з сторін провадження – обвинуваченого. Тож за ідеологією змагальної побудови кримінального провадження відповідне рішення не може бути прийняте із власної ініціативи суду чи за клопотанням сторони обвинувачення. Але ж чи підпадає це під ті випадки, що окреслені у ч. 4 ст. 46 КПК, а тож чи позбавляє захисника реалізувати зазначене право замість обвинуваченого у провадженні *in absentia*? Для всебічного дослідження поставленого питання вважаємо за необхідне вдатися до питань процесуального статусу захисника та специфіки реалізації ним функції захисту під час кримінального провадження *in absentia* паралельно із аналізом природи нормативного права обвинуваченого, передбаченого ч. 2 ст. 31 КПК, та механізмом його реалізації в зазначеному спеціальному порядку кримінальної процедури.

Якщо більш детально вдатися до тематики процесуального статусу захисника, то слід помітити, що О.Р. Балацька підготувала цілу серію наукових публікацій з цього приводу. Цією дослідницею у 2016 році вже було констатовано, що не лише КПК України регулює правовий статус захисника [7, с. 168]. Маємо зважати й на правило про те, що поняття «кримінальне процесуальне законодавство України» слід трактувати так, як це зазначено у ч. 2 ст. 1 КПК України [8] і це далеко не лише про Кримінальний процесуальний кодекс.

У 2018 році свої роздуми для наукової

спільноти та практикуючих юристів пропонував С.Є. Абламський. Цим науковцем підкреслювалося, що правовий статус адвоката, який є захисником у кримінальному провадженні, є колізійним, оскільки жодним із двох законів, а саме «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та КПК України не вирішується проблема визнання належними та допустимими доказів, які він отримав під час правозастосування Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Своєю чергою, КПК України не містить чітких його прав [9, с. 51], що вчергове ускладнює наявну ситуацію із їх реалізацією адвокатом-захисником.

Р. Сибірна та С. Гап'як вже ведуть мову про «декілька схожих статусів». На їх переконання, так виходить, що по-перше, захисник наділений правами підозрюваного (про що вже згадувалося у вище цитованій ч. 4 ст. 46 КПК України), а по-друге, відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», – правовим статусом адвоката [10, с. 210]. Якщо проаналізуємо крайній згаданий закон, то п. 2 ч. 1 статті 20 серед переліку професійних прав адвоката містить і таке із них, як «представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади...» [5].

Практично аналогічними аргументами оперують й інші автори [11]. Але окремі із них, як от І. Гловюк та О. Дроздов дещо глибше розглянули «процесуальні підводні камені». Ними вже описана дуалістична природа процесуального статусу захисника. Наголошено, що з одного боку, наявна залежність захисника від волі підзахисного, а з іншого – наявні широкі процесуальні права, що дозволяють вважати його самостійним учасником кримінального процесу. Своєю чергою «ефективний захист» не можливий при обмеженнях процесуальних можливостей захисника. А якщо встановити обмеження щодо ініціювання захисником колегіального розгляду у провадженні *in absentia*, то це призведе до ілюзорності, а не реальності права на захист.

Більше того, у провадженнях *in absentia* обвинувачений є особливо вразливим через свою фізичну відсутність у процесі. Тому захисник має використовувати всі законні засоби захисту, включаючи ініціювання колегіального розгляду справи [12].

Також наявні рішення Верховного Суду щодо окремих аспектів процесуального статусу захисника та щодо права на захист у процедурі «*in absentia*». Так, Великою Палатою Верховного Суду вже підтверджено, що захисник не може змінювати апеляційну скаргу обвинуваченого (справа №304/1035/20) [6], не дивлячись на те, що переважна більшість процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого й захисника є аналогічними (крім тих, які захисник не може здійснювати самостійно), і їх зміст дублюється законодавцем у відповідних положеннях КПК [7]. В унісон до цього правового висновку, у зверненні до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді також значилося, що «хоча захисник і діє в інтересах підзахисного, однак він є самостійним учасником кримінального провадження із власною правосуб'єктністю, і його юридичне становище не є тотожним становищу особи, захист якої він здійснює. У випадку, коли певним правом обвинуваченого (підозрюваного, засудженого) одночасно наділений і його захисник, законодавець прямо зазначив про це у КПК» [1].

Дотичним до проблематики, що аналізується, є критерій, що був застосований суддями Великої Палати Верховного Суду при вирішенні питання щодо наявності у захисника права змінювати апеляційну скаргу обвинуваченого, а саме: *чи створюватиме відсутність у захисника конкретного права перешкоди у реалізації права особи на захист*. Так, у вже цитованій постанові ВП ВС прийшла до висновку, що відсутність у захисника процесуальних повноважень змінити та/або доповнити апеляційну скаргу, подану обвинуваченим, не створюватиме перешкод у реалізації права особи на захист. Адже

навіть за умов наявності суттєвих недоліків апеляційної скарги, раніше поданої обвинуваченим чи іншим захисником, процесуальні інструменти здійснення адвокатом ефективного захисту на відповідній стадії процесу не вичерпуються особистим внесенням до такої скарги змін та/або доповнень. Наприклад, захисник не позбавлений можливості надати кваліфіковану юридичну допомогу в підготовці змін чи доповнень до скарги підзахисного, які останній вправі внести особисто; звернутися до апеляційного суду із власною скаргою; висловити в судовому засіданні позицію щодо раніше поданої скарги, навести додаткові доводи й аргументи, які суд має перевірити в межах повноважень, наданих законом [6]. Якщо з цієї точки зору проаналізувати питання щодо потенційного впливу позбавлення захисника права клопотати про колегіальний розгляд за відсутності обвинуваченого, то наші міркування підкріплюються наступною аргументацією.

Колегіальність розгляду в суді першої інстанції обумовлена у ч. 2 ст. 31 КПК України і у ній значиться, що судовий розгляд у такому складі суду реалізується «...лише за клопотанням обвинуваченого» [8]. Водночас спеціальне судове провадження здійснюється за відсутності обвинуваченого, однак за обов'язкової участі захисника, який діє в інтересах обвинуваченого. У зверненні до членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді також міститься абзац про те, що «перешкоджання захиснику здійснювати ефективну правову допомогу, зокрема заявляти клопотання процесуального характеру на покращення становища обвинуваченого, є недопустимим і може призвести до порушення права на справедливий суд» [1], гарантованого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [14]. Слід підкреслити, що законним є склад суду, який утворений відповідно до ст. 31 КПК України щодо кількості суддів, з додержанням процедури визначення судді (колегії суддів) у конкретному судовому провадженні. Статтею 6

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема установлено право кожного на розгляд його справи незалежним та безстороннім судом, який визначено законом і який повинен встановити обґрунтованість будь-якого висунутого проти особи кримінального обвинувачення. Зазначену норму імплементовано в національне законодавство України, зокрема у ст. 21 КПК України, про що вже йшлося більш розлого [2]. Відповідно до вимог ст. 7 КПК України кримінальне провадження за формою та змістом має відповідати його загальним засадам, у тому числі такій, як забезпечення права на захист, що належить до загальновизнаних принципів міжнародного права й розглядається як необхідна умова забезпечення права на справедливий судовий розгляд. Відповідні гарантії в окреслених вище випадках полягають у праві обвинуваченого заявити клопотання про розгляд його справи колегією професійних суддів, або ж не подавати такого клопотання, у результаті чого кримінальне провадження в суді першої інстанції буде здійснюється суддею одноособово. Можливість вибору між різними процесуальними формами відправлення правосуддя передбачає обов'язок держави в особі її уповноважених органів та службових осіб забезпечити свободу цього вибору та його практичну реалізацію [2].

Загалом у систему кримінальних процесуальних гарантій прав і свобод людини, яка має особливе значення включаються, серед іншого, й такі елементи, як: *недопустимість звуження існуючих прав і свобод як за обсягом, так і за змістом та надання реальної можливості для їх реалізації* [4, с. 59–60]. Отож, кримінальні процесуальні гарантії покликані забезпечувати не лише формальну, а й реальну можливість реалізації наданих процесуальних прав, що є ключовим чинником дотримання права на справедливий судовий розгляд. У разі здійснення провадження за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), єдиним суб'єктом, здатним ефективно реалізувати права обвинуваченого, є його захисник,

який зобов'язаний діяти виключно в інтересах свого підзахисного. Реалізація процесуальних прав через інших учасників провадження, зокрема через захисника, визнається невід'ємним елементом системи кримінальних процесуальних гарантій, спрямованих на охорону прав і свобод особи. Надання реальної можливості для реалізації процесуальних прав у провадженні *in absentia* передбачає, що захисник повинен мати змогу здійснювати такі дії замість обвинуваченого, інакше відповідні права, зокрема право на колегіальний розгляд, втрачають практичну дієвість і стають суто декларативними.

Вочевидь, колегіальний розгляд кримінального провадження є посиленням процесуальних гарантій для обвинуваченого порівняно з розглядом справи суддею одноособово, оскільки передбачає ухвалення рішення колегією з трьох професійних суддів, що знижує ризик упередженості, забезпечує всебічний аналіз доказів і підвищує легітимність судового рішення. Позбавлення особи можливості ініціювати такий розгляд унеможливує користування цими додатковими гарантіями. Своєю чергою, недопустимість звуження змісту й обсягу процесуальних прав, визнана як у національній доктрині, так і в міжнародному праві, вимагає тлумачити положення частини другої статті 31 КПК України у системному зв'язку з частиною четвертою статті 46 КПК України – з урахуванням необхідності забезпечити захиснику можливість ініціювати колегіальний розгляд справи в інтересах обвинуваченого. Отже, обмеження права захисника на подання відповідного клопотання в умовах відсутності обвинуваченого не лише суперечить природі кримінальних процесуальних гарантій, а й фактично нівелює зміст частини другої статті 31 КПК України, оскільки її реалізація за таких обставин стає об'єктивно неможливою. Обмеження права захисника на подання відповідного клопотання також відбуватиметься всупереч вимогам частини другої статті 7 КПК України, згідно з якою зміст і форма кримінального провадження *in*

absentia мають відповідати загальним засадам кримінального провадження, визначеним у частині першій цієї статті, з урахуванням передбачених законом особливостей.

І.В. Гловюк та О.М. Дроздов солідаризуються із позицією про особливе процесуальне становище захисника, яке дає підставу твердити, що він є самостійним учасником кримінального процесу [12]. З огляду на таку правову природу процесуального статусу захисника, логічним є висновок, що право на ініціювання колегіального розгляду кримінального провадження не належить до «особистих» прав обвинуваченого, оскільки не потребує його особистої присутності; не пов'язане з індивідуальними характеристиками чи переконаннями; стосується організаційного аспекту судового розгляду, а не волевиявлення з питань, що безпосередньо впливають на його долю. Також згадане право не змінює процесуальну позицію обвинуваченого; не звужує його права; не трансформує предмет оскарження; стосується виключно організаційного аспекту судового розгляду *та* спрямоване на забезпечення всебічного та об'єктивного розгляду справи. Якщо коротко узагальнити, то зміст і характер права на колегіальний розгляд не стосується особистої оцінки вини; не потребує виключно особистого рішення на підставі внутрішнього переконання (як, наприклад, визнання винуватості); має процедурно-забезпечувальний характер, **так як стосується форми судочинства, яка покликана посилити гарантії обвинуваченого; має об'єктивні критерії застосування – строк позбавлення волі більше 10 років. Отже, це право не належить до виключно особистих прав обвинуваченого, реалізація яких є юридично і фактично неможливою без волевиявлення обвинуваченого.**

Враховуючи такі особливості провадження *in absentia*, як те, що обвинувачений відсутній об'єктивно; реалізація ним наведеного права особисто неможлива; єдиний суб'єкт, що реалізує права обвинуваченого у судовому про-

цесі – захисник, участь якого є обов'язковою (п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК), то і якщо за таких умов заборонити захиснику ініціювати колегіальний розгляд у провадженні за відсутності обвинуваченого, то право, гарантоване частиною другою статті 31 КПК України, фактично стає нереалізованим, а отже – формальним та ілюзорним. Такий підхід прямо суперечить вимогам справедливого суду, гарантованого статтею 6 Конвенції, і цілком здатен обернутися для України черговою «червоною карткою» з боку Європейського суду з прав людини.

Що ж до права на захист в процедурі *in absentia*, то Верховний Суд вже кілька разів висловлював свої підходи, а О. Яновська їх фахово коментувала. Так, було констатовано, що суд першої інстанції повинен уживати всіх необхідних заходів для реалізації захисником своїх процесуальних прав, забезпечувати сторонам рівні умови для реалізації їхніх прав та надавати кожній стороні розумну можливість представляти справу в таких умовах, які не ставлять цю сторону в суттєво невігідне становище щодо іншої сторони [15] (див. постанову ВС від 19.07.2022 у справі № 727/13085/18 (провадження № 51-10250км18). <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105359481>). Йшлося й про заміну слідчим суддею під час розгляду клопотання про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування одного захисника на іншого за рахунок державного бюджету (постанова ВС від 08.05.2019 у справі № 757/56487/17-к (провадження № 51-2899км18). <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81691767>) [15]. Констатовано й що «пасивна участь захисника у кримінальному провадженні за процедурою *in absentia*» є істотним порушенням кримінального процесуального закону, порушенням права на захист, що перешкоджає суду ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення. Пасивною участю захисника, зокрема, може вважатися незаявлення ним жодних заяв чи клопотань, спрямованих на захист обвинуваченого, згода з усіма клопотаннями сторони

обвинувачення, відсутність інформації про зустрічі з обвинуваченим, неузгодження з ним лінії захисту від обвинувачення (постанова ВС від 13.06.2019 у справі № 607/9498/16-к (провадження № 51-2422км18). <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82492181>) [15].

Отож, суд першої інстанції повинен уживати необхідних заходів для реалізації захисником своїх процесуальних прав та забезпечувати сторонам рівні умови для реалізації їхніх прав, уникаючи суттєво невігідного становища котроїсь зі сторін. А захисник, у свою чергу, повинен уникати пасивності, яка за процедурою *in absentia* є істотним порушенням кримінального процесуального закону, права на захист, що перешкоджає ухваленню законного рішення судом.

Якщо вдамося до особливостей кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*), то за своєю правовою природою воно являє собою полістадійну ускладнену форму кримінального провадження, яка обумовлена специфічними фактичними та юридичними підставами його здійснення, містить додаткові гарантії дотримання прав осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні та відрізняється особливостями реалізації окремих засад кримінального провадження [16, с. 176–178]. Метою виокремлення заочного кримінального провадження є необхідність виконання завдань кримінального провадження за умови обов'язкового дотримання прав та законних інтересів осіб щодо яких здійснюється кримінальне переслідування, їх права на справедливий суд (ст. 6 КЗПЛ). Наведене й обумовлює створення в межах цього особливого порядку системи додаткових кримінальних процесуальних та конвенційних гарантій дотримання прав осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні – з одного боку, а з іншого – забезпечення інтересів держави та потерпілого.

Гарантії дотримання прав особи, у процедурах *in absentia* встановлюється також низкою міжнародних нормативних актів,

включаючи КЗПЛ [14], МПГПП [17], Європейську Конвенцію про міжнародну дійсність кримінальних вироків [18], Рекомендацію № 6 R(87)18 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо спрощення кримінального правосуддя [19], Резолюцію Комітету Міністрів Ради Європи (75) 11 від 19 січня 1973 року «Про критерії, які регламентують розгляд, що проводиться у відсутність обвинуваченого» [20], а також іншими документами, які підтверджують визнання міжнародним співтовариством можливості і доцільності такої процедури. Національний підхід щодо унормування заочного кримінального провадження безумовно має бути узгодженим з положеннями цих міжнародних документів, адже через невідале унормування цієї диференційованої кримінальної процесуальної форми й так маємо чималу кількість не вирішених ситуацій у правозастосуванні, про що вже неодноразово велася мова та пропонувалися окремі шляхи задля мінімізації наявних ризиків порушення процесуальних та конвенційних прав учасників кримінального провадження *in absentia* [21].

Згідно з міжнародними рекомендаціями, включеними у Резолюції № 75 (11) Комітету міністрів Ради Європи про критерії, що регламентують розгляд, який проводиться за відсутності обвинуваченого, від 19.01.1973 р., державам-членам Ради Європи, серед інших правил, пропонується що справа обвинуваченого не повинна розглядатися у його відсутність, якщо можливо і бажано перенести розгляд на територію іншої держави чи звернутися із запитом про видачу; коли справа обвинуваченого розглядається у його відсутність, докази повинні збиратися звичайними способами, а захист повинен мати право втручатися у цей процес [20]. Важливе значення в аспекті здійснення провадження *in absentia* має положення п. 9 розд. 3 Рекомендації № 6R(87)18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.1987 р., в якому зазначено, що держави-члени повинні

розглянути і дозволити судам першої інстанції заслуховувати справи та приймати в них рішення за відсутності обвинуваченого, принаймні щодо дрібних правопорушень, та враховувати покарання, яке може бути накладено, за умови, що обвинувачений був поінформований належним чином про дату слухань та про своє право на законне або інше представництво [19].

Застосування вказаної форми кримінального провадження багаторазово було предметом розгляду в ЄСПЛ, який зазначив, що процедура судового розгляду кримінального провадження *in absentia* сама по собі не порушує право особи на справедливий суд, гарантоване ст. 6 КЗПЛ та іншими положеннями КЗПЛ. Разом з тим, ЄСПЛ сформулював низку умов, які мають бути дотримані національним законодавцем при унормуванні процедури досудового розслідування та судового розгляду *in absentia*, щоб забезпечити її відповідність конвенційним гарантіям [16, с. 176]¹.

ЄСПЛ наголошував, що існування процедури заочного кримінального провадження не викликає заперечень лише за умови, що при цьому *дотримуються гарантії, що забезпечують права людини*, закріплені Конвенцією (рішення по справі «Меденіца проти Швейцарії» від 14.04.2001 р. [22]). Так рішенням у справі «Стоїчков проти Болгарії» від 24.03.2005 р., ЄСПЛ визнав порушення ст. 5 КЗПЛ – тримання особи під вартою, як частину заходів, спрямованих на реалізацію покарання, призначеного вирокком, ухваленим *in absentia*, після спливу строку давності пред'явлення обвинувального вироку до виконання [23].

¹ Див., наприклад, рішення ЄСПЛ у справах «Атанасова проти Болгарії» від 26.01.2017 р., «Боярченко проти України» від 25.11.2008 р., «Ван Гейсегем проти Бельгії» від 21.1.1999 р., «Гоккелінг проти Нідерландів» від 14.02.2017 р., «Демебуков проти Болгарії» від 28.02.2008 р., «Джонс проти Сполученого Королівства» від 09.09.2003 р., «Ейнгорн проти Франції» від 16.10.2001 р., «Ермі проти Італії» від 18.10.2006 р., «Жуніч проти Італії» від 21.12.2006 р., «Колоцца проти Італії» від 12.02.1985 р., «Кромбах проти Франції» від 13.02.2001 р., «Лала проти Нідерландів» від 22.09.1994 р., «Лобжанідзе та Перадзе проти Грузії» від 27.02.2020 р., «Меденіца проти Швейцарії» від 14.04.2001 р., «Пуатримоль проти Франції» від 23.11.1993 р., «Санадер проти Хорватії» від 12.02.2015 р., «Сейдович проти Італії» від 01.03.2006 р., «Стоїчков проти Болгарії» від 24.03.2005 р., «Сулеймані проти Албанії» від 19.06.2012 р., «Шкалла проти Албанії» від 10.05.2011 р., «Шомоді проти Італії» від 18.05.2004 р. та ін.

Аналіз прецедентної практики ЄСПЛ дозволяє виокремити такі гарантії, що мають бути забезпечені при проведенні заочного кримінального провадження: належне повідомлення обвинуваченого про судовий розгляд, який здійснюється щодо нього (у тому числі й характер обвинувачень); явно виражена свідомо відмова обвинуваченого брати участь у судовому розгляді; забезпечення права на захист у частині представлення захисником; право на повторний розгляд справи [16, с. 174–177].

Крім того, вимоги частини 3 статті 6 Конвенції є особливими аспектами права на справедливий судовий розгляд, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції («Гефген проти Німеччини» (*Gäfgen v. Germany*) [ВП], 2010, § 169 [24]; «Сахновський проти росії» (*Sakhnovskiy v. russia*) [ВП], 2010, § 94 [25]).

Закріплені у пункті 3 статті 6 Конвенції гарантії є ілюстраціями до поняття справедливого судового розгляду у деяких типових процесуальних випадках, що трапляються у кримінальному провадженні, але їх головна мета – гарантувати або допомогти гарантувати справедливий характер кримінального провадження в цілому. Тому гарантії, закріплені у пункті 3 статті 6 Конвенції, не є самоціллю, а отже мають тлумачитись у світлі власних функцій і в загальному контексті провадження («Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*), [ВП], 2016, § 251[26]; «Майзіт проти росії» (*Mayzit v. russia*), 2005, § 77[27]; «Кен проти Австрії» (*Can v. Austria*), звіт Комісії від 12 липня 1984 року, § 48[28]).

Пункт 3 (с) статті 6 Конвенції є особливим аспектом права на справедливий судовий розгляд, гарантованого частиною 1 («Дворські проти Хорватії» (*Dvorski v. Croatia*) [ВП], 2015, § 76 [29]; «Коррейя де Матос проти Португалії» (*Correia de Matos v. Portugal*) (ухв.), 2001[30]; «Фуше проти Франції» (*Foucher v. France*), 1997, § 30[31]). Він гарантує, аби провадження проти обвинуваченого не здійснювалось без його належного пред-

ставництва з метою захисту («Пакеллі проти Німеччини» (*Pakelli v. Germany*), звіт Комісії від 12 грудня 1981 року, § 84 [32]). Цей пункт передбачає три окремі права: право захищати себе особисто, право використовувати допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, і, за певних умов, право одержувати допомогу захисника безоплатно («Пакеллі проти Німеччини» (*Pakelli v. Germany*), 1983, § 31 [33]).

Кожен обвинувачений є захищеним пунктом 3 (с) статті 6 на будь-якій стадії провадження («Імбріосція проти Швейцарії» (*Imbrioscia v. Switzerland*), 1993, § 37 [34]). Тому такий захист може стати необхідним навіть до передання справи до суду і як тільки з'являється ризик серйозного порушення справедливості провадження через недотримання цього положення («Оджалан проти Туреччини» (*Öcalan v. Turkey*) [ВП], 2005, § 131 [35]; «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*) [ВП], 2016, § 253 [26]; «Магі проти Сполученого Королівства» (*Magee v. the United Kingdom*), 2000, § 41 [36]).

У той час як пункт 3 (b) статті 6 Конвенції пов'язаний із міркуваннями стосовно підготовки до судового розгляду, пункт 3 (с) статті 6 надає обвинуваченому більш загальне право на допомогу і підтримку захисника протягом усього провадження («Кен проти Австрії» (*Can v. Austria*), звіт Комісії від 12 липня 1984 року, § 54 [28]). Тим не менш, умови застосування пункту 3 (с) статті 6 протягом стадії досудового розслідування залежать від особливостей провадження й обставин справи («Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. the United Kingdom*) [ВП], 2016, § 253 [26]; «Бреннан проти Сполученого Королівства» (*Brennan v. the United Kingdom*), 2001, § 45 [37]; «Берлінські проти Польщі» (*Berliński v. Poland*), 2002, § 75 [38]²).

Право на допомогу захисника не залежить від присутності самого обвинуваченого («Ван

² European Court of Human Rights, *Berliński v. Poland*, judgment of 20 June 2002, applications Nos 27715/95, 30209/96. [Electronic source] – HUDOC: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60521>.

Гейзегем проти Бельгії» (Van Geysseghem v. Belgium) [ВП], 1999, § 34 [39]; «Кемпбел та Фелл проти Сполученого Королівства» (Campbell and Fell v. the United Kingdom), 1984, § 99 [40]; «Поїтрімом проти Франції» (Poitrimol v. France), 1993, § 34 [41]). Неявка належно викликаного у суд обвинуваченого не може, навіть за відсутності виправдання, обґрунтовувати позбавлення його права на захист адвоката («Ван Гейзегем проти Бельгії» (Van Geysseghem v. Belgium) [ВП], 1999, § 34 [39]; «Пелладоа проти Нідерландів» (Pelladoah v. the Netherlands), 1994, § 40 [42]; «Кромбах проти Франції» (Krombach v. France), 2001, § 89 [43]; «Галстян проти Вірменії» (Galstyan v. Armenia), 2007, § 89 [44]). Навіть якщо законодавчий орган повинен мати можливість перешкодити невиправданій відсутності обвинуваченого, він не може покарати останнього, створюючи винятки з права на юридичну допомогу. Законна вимога про те, що обвинувачені повинні бути присутніми на судових слуханнях, може бути дотримана за допомогою інших засобів, окрім позбавлення права на захист («Толмачев проти Естонії» (Tolmachev v. Estonia), 2015, § 48[45]). Так, виникає питання, передбачене пунктом 3 (с) статті 6 Конвенції, якщо захисник заявника не в змозі провести захист за відсутності заявника на слуханні у відповідному суді, включаючи апеляційний суд («Лала проти Нідерландів» (Lala v. the Netherlands), 1994, §§ 30–35 [46] «Толмачев проти Естонії» (Tolmachev v. Estonia), 2015, §§ 51–57 [45]).

Аби право на допомогу захисника стало практичним і дієвим, а не лишалось теоретичним, його реалізація не повинна ставитись у залежність від виконання надмірно формальних умов: судові органи повинні забезпечити справедливий характер процесу і, відповідно, стежити за тим, аби адвокат, який бере в ньому участь вочевидь для захисту свого клієнта за його відсутності, отримав можливість робити це («Ван Гейзегем проти Бельгії» (Van Geysseghem v. Belgium) [ВП], 1999, § 33 [39]; «Пелладоа проти Нідерландів»

(Pelladoah v. the Netherlands), 1994, § 41 [42]).

Узагальнюючи, слід констатувати, що ЄСПЛ у своїй прецедентній практиці неодноразово наголошував, що захисник має діяти незалежно, і саме держава зобов'язана створити умови для ефективного захисту, навіть за відсутності самого обвинуваченого. Наведена вище практика ЄСПЛ підтверджує: право на допомогу адвоката не може бути поставлено у залежність від присутності обвинуваченого або формальних умов. ЄСПЛ зазначає, що юридична допомога має бути не лише формально надана, а й бути практичною, ефективною.

У підсумку можна констатувати, що висловлена авторами позиція щодо допустимості реалізації захисником права на колегіальний розгляд справи в умовах спеціального судового провадження *in absentia* не залишилася лише на рівні доктринальних переконань авторського колективу цієї наукової розвідки. Вона також отримала своє чітке підтвердження у практиці Верховного Суду. Так, у постанові від 5 червня 2025 року у справі № 753/11042/22 (провадження № 51-5551км24) Касаційний кримінальний суд Верховного Суду, як своєму остаточному, підсумковому рішенні, визнав, що в умовах відсутності обвинуваченого та неможливості реалізації ним особисто права, передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 31 КПК України, його захисник має повноваження на подання відповідного клопотання про колегіальний розгляд, керуючись ч. 4 ст. 46 КПК України. Суд підкреслив, що буквальне тлумачення норми, без урахування особливостей провадження *in absentia*, призводить до обмеження гарантій ефективного захисту, суперечить засадам змагальності та міжнародним стандартам справедливого судового розгляду.

Право на колегіальний склад суду, як зазначено в постанові, не є таким, що пов'язане з особистою участю обвинуваченого або зміною його процесуальної позиції. Воно має організаційно-процедурний характер і є спрямованим на підвищення гарантій неупе-

редженості та об'єктивності розгляду. Тому обмеження захисника у можливості заявити таке клопотання у провадженні *in absentia* є неприпустимим, оскільки зводить нанівець зміст відповідної процесуальної гарантії. Таким чином, ключові міркування, обґрунтовані авторами у науковому висновку[2] та розгорнуті в цій статті, були схвалені Верховним Судом як такі, що відповідають Конституції України, КПК та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і, очевидно, враховані при аргументуванні постанови про скасування вироку, ухваленого одноособовим складом суду першої інстанції у провадженні *in absentia* [47].

Висновки. Отже, виходячи зі всього вище викладеного, право захисника реалізувати процесуальне право обвинуваченого на подання клопотання про колегіальний розгляд справи відповідно до ч. 2 ст. 31 КПК України в умовах провадження *in absentia* ґрунтується не лише на положеннях національного законодавства, а й на конституційних гарантіях та ний захист і справедливий суд.

Анотація

У статті досліджено питання допустимості реалізації захисником права обвинуваченого на подання клопотання про колегіальний розгляд кримінального провадження у суді першої інстанції відповідно до ч. 2 ст. 31 КПК України в умовах спеціального судового провадження *in absentia*.

Проаналізовано положення національного законодавства, практику Верховного Суду та стандарти Європейського суду з прав людини щодо забезпечення ефективного права на захист за відсутності обвинуваченого. Звернено увагу на дуалістичну природу процесуального статусу захисника, співвідношення ч. 2 ст. 31 та ч. 4 ст. 46 КПК України, а також на особливості застосування конвенційних гарантій у заочному кримінальному провадженні.

Обґрунтовано, що право на колегіальний розгляд має організаційно-процедурний характер і не належить до категорії виключно «особистих» прав обвинуваченого, реалізація яких можлива лише ним самим.

Доведено, що заборона захиснику ініціювати колегіальний розгляд у провадженні *in absentia* зводить нанівець зміст відповідної процесуальної гарантії та суперечить принципу ефективності правничої допомоги, а також міжнародним стандартам справедливого судового розгляду. Викладені авторами аргументи отримали підтвердження у постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 5 червня 2025 року у справі № 753/11042/22, якою скасовано вирок, ухвалений одноособовим складом суду першої інстанції у провадженні *in absentia*.

Ключові слова: право на захист, ефективна правнича допомога, правовий висновок, остаточне судові рішення, Верховний Суд, Європейський суд з прав людини, Європейська конвен-

правових позиціях ЄСПЛ.

У контексті провадження *in absentia* обвинувачений фізично не здатен реалізувати своє право на подання клопотання про колегіальний розгляд справи. Водночас відмова захиснику у можливості скористатися цим правом на підставі ч. 4 ст. 46 КПК означає, що гарантія, передбачена ч. 2 ст. 31 КПК, стане недієвою. Це суперечить як принципу практичності (ефективності) правничої допомоги, так і загальній меті кримінального процесу – забезпечити ефективний захист.

Підводячи загальні підсумки, слідуює, що у контексті положень Конституції України, КПК України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також практики ЄСПЛ та Верховного Суду, право захисника реалізувати в інтересах обвинуваченого право на колегіальний розгляд справи у провадженні *in absentia* є не лише допустимим, але й необхідним. В іншому ж випадку, порушується не лише зміст частини 2 статті 31 КПК, а й основоположне право – на ефектив-

ція з прав людини, європейські стандарти у сфері прав людини, право на справедливий суд.

Drozdov O.M., Basysta I.V., Hlynska N.V. Collegial adjudication of criminal proceedings under the in absentia procedure in the court of first instance upon motion by defense counsel

Summary

The article examines the admissibility of a defence counsel exercising the accused's right to submit a motion for the trial of a criminal case in the court of first instance by a panel of judges pursuant to Part 2 of Article 31 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, in the context of special criminal proceedings *in absentia*.

The provisions of national legislation, the case law of the Supreme Court, and the standards of the European Court of Human Rights regarding the effective right to defence in the absence of the accused are analysed. Particular attention is paid to the dual nature of the procedural status of defence counsel, the correlation between Part 2 of Article 31 and Part 4 of Article 46 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, as well as the specific application of Convention safeguards in *in absentia* proceedings.

It is argued that the right to a panel trial is organisational and procedural in nature and does not belong to the category of strictly "personal" rights of the accused, the exercise of which is possible only by the accused personally.

It is demonstrated that prohibiting defence counsel from initiating a panel trial in *in absentia* proceedings nullifies the content of the relevant procedural guarantee and is contrary to the principle of effective legal assistance, as well as to international standards of a fair trial. The arguments presented by the authors were confirmed in the ruling of the Criminal Cassation Court of the Supreme Court of 5 June 2025 in case No. 753/11042/22, which annulled the judgment rendered by a single judge of the court of first instance in *in absentia* proceedings.

Key words: right to defence, effective legal assistance, legal opinion, final court decision, Supreme Court, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, European human rights standards, right to fair trial.

Список використаних джерел:

1. Звернення судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду до НКР у справі № 753/11042/22 (провадження № 51-5551 км 24).
2. Спільний науковий висновок членів НКР при Верховному Суді д.ю.н., професорів Олександра Дроздова, Ірини Басистої та Наталії Глинської «Щодо визначення меж судового розгляду (на виконання звернення судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду С. Яковлевої у справі № 718/2919/21, провадження № 51 – 4198 км 23). 6.01.2024. 26 с.
3. Гловюк І. В. Стаття 59. Конституція України. Науково-практичний коментар / за ред. Р. О. Стефанчука, О. В. Петришина. Харків: Право, 2024. 1176 с.
4. Кримінальний процес України: підручник / за ред. С.В. Ківалова та М.С. Цуцкірідзе. Одеса: НУ «Одеська юридична академія». Видавництво «Юридика», 2023. 1104 с.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 304/1035/20 від 24.04.2024. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119045334>
7. Балацька О. Р. Природа і зміст правового статусу захисника в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016.

- № 22. С. 167–170.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Документ 4651-VI, редакція від 01.01.2024, підстава – 3509-IX, 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
 9. Абламський С. Є. Процесуальний статус захисника за КПК України: проблеми регламентації та шляхи їх удосконалення. *ScienceRise: Juridical Science*. 2018. № 1(3). С. 49–54.
 10. Сибірна Р., Гап'як С. Процесуальний статус захисника у кримінальному провадженні. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2021. № 2(30). С. 207–215.
 11. Декайло П., Шумський С., Канюка В. Захисник: його правовий статус. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. № 3(31). С. 165–170. DOI: 10.35774/app2022.03.165. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/48681/1/Декайло.PDF>
 12. Гловюк І. В., Дроздов О. М. Відмова засудженого від касаційної скарги захисника: КПК проти Закону про адвокатуру. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3962/1/Noblesse%20oblige.pdf>
 13. Захисник не може змінювати апеляційну скаргу обвинуваченого, – ВП ВС. 30.05.2024. Національна асоціація адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/9178-zahisnik-ne-mozhe-zminyuvati-apelyacijnu-skargu-obvinuvachenogo-vp-vs.html>
 14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. Ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
 15. Олександра Яновська. Право на захист в судовій практиці Верховного Суду. НІСЦУ. 10.06.2024. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Pravo_na_zahist_Yanovska.pdf
 16. Особливі порядки кримінального провадження: підручник / за ред. О. В. Капліної. Харків: Право, 2024. 366 с.
 17. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. Ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
 18. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text
 19. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (87)18 від 17 вересня 1987 р. «Щодо спрощення кримінального правосуддя». URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_87_18_1987_09_17.pdf
 20. Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи (75) 11 від 19 січня 1973 р. «Про критерії, які регламентують розгляд, що проводиться за відсутності обвинуваченого». URL: <https://www.coe.int/en/web/cdpc/resolutions-recommendations>.
 21. Використання електронних доказів під час досудового розслідування злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Протокол Берклі): наук.-практ. порадник / Л. В. Гаврилюк, І. В. Басиста, Д. С. Афонін, А. В. Шевчишен та ін. Київ: ДНДІ МВС України; Вид-во «Політехніка», 2024. 196 с.
 22. European Court of Human Rights. *Medenica v. Switzerland*. Judgment of 14 June 2001, application No 20491/92. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59518>.
 23. European Court of Human Rights. *Stoichkov v. Bulgaria*. Judgment of 24 March 2005, application No 9808/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-68625>.
 24. European Court of Human Rights. *Gäfgen v. Germany*. Grand Chamber judgment of 1 June 2010,

- application No 22978/05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015>.
25. European Court of Human Rights. *Sakhnovskiy v. Russia*. Grand Chamber judgment of 2 November 2010, application No 21272/03. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101568>.
 26. European Court of Human Rights. *Ibrahim and Others v. the United Kingdom*. Grand Chamber judgment of 13 September 2016, applications Nos 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-166680>.
 27. European Court of Human Rights. *Mayzit v. Russia*. Judgment of 20 January 2005, application No 63378/00. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68067/>.
 28. European Commission of Human Rights. *Can v. Austria*. Commission report of 12 July 1984, application No 9300/81. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57457/>
 29. European Court of Human Rights. *Dvorski v. Croatia*. Grand Chamber judgment of 20 October 2015, application No 25703/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158266>.
 30. European Court of Human Rights. *Correia de Matos v. Portugal*. Decision of 4 April 2018, application No 56402/12. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182243>.
 31. European Court of Human Rights. *Foucher v. France*. Judgment of 18 March 1997, application No 22209/93. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58017>.
 32. European Commission of Human Rights. *Pakelli v. Germany*. Commission report of 12 December 1981, application No 8398/78. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73415>.
 33. European Court of Human Rights. *Pakelli v. Germany*. Judgment of 25 April 1983, application No 8398/78. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57554>.
 34. European Court of Human Rights. *Imbrioscia v. Switzerland*. Judgment of 24 November 1993, application No 13972/88. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57852>.
 35. European Court of Human Rights. *Öcalan v. Turkey*. Grand Chamber judgment of 12 May 2005, application No 46221/99. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69022>.
 36. European Court of Human Rights. *Magee v. the United Kingdom*. Judgment of 6 June 2000, application No 28135/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-58837>.
 37. European Court of Human Rights. *Brennan v. the United Kingdom*. Judgment of 16 October 2001, application No 39846/98. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59722>.
 38. European Court of Human Rights. *Berliński v. Poland*. Judgment of 20 June 2002, applications Nos 27715/95, 30209/96. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60521>.
 39. European Court of Human Rights. *Van Geyseghem v. Belgium*. Grand Chamber judgment of 21 January 1999, application No 26103/95. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58908>.
 40. European Court of Human Rights. *Campbell and Fell v. the United Kingdom*. Judgment of 28 June 1984, applications Nos 7819/77, 7878/77. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57456>.
 41. European Court of Human Rights. *Poitrimol v. France*. Judgment of 23 November 1993, application No 14032/88. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57858>.
 42. European Court of Human Rights. *Pelladoah v. the Netherlands*. Judgment of 22 September 1994, application No 16737/90. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57902>.
 43. European Court of Human Rights. *Krombach v. France*. Judgment of 13 February 2001, application No 29731/96. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59211>.
 44. European Court of Human Rights. *Galstyan v. Armenia*. Judgment of 15 November 2007, application No 26986/03. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83297>.
 45. European Court of Human Rights. *Tolmachev v. Estonia*. Judgment of 9 July 2015, application

No 73748/13. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155827>.

46. European Court of Human Rights. *Lala v. the Netherlands*. Judgment of 22 September 1994, application No 14861/89. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57900>.

47. Постанова ККС ВС від 5.06.2025 у справі № 753/11042/22 (провадження № 51-5551 км 24). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129138356>

Дата надходження статті: 19.07.2025

Дата прийняття статті: 28.07.2025

Опубліковано: 29.09.2025